

Apie Astos Budreikaitės daktaro disertaciją „Paauglių dorovinių vertybių raiška ir plėtotė olimpinio ugdymo pagrindu“

*Doc. dr. Neringa Strazdienė, prof. habil. dr. Eugenija Adaškevičienė
Klaipėdos universitetas*

Santrauka

Vertybių įsisąmoninimas laikomas svarbiausia asmenybės sėkmingo ugdymo prielaida. Mokykla yra svarbi institucija, koncentruojanti dėmesį į mokslo pagrindus, tačiau iki galo nepanaudojanti dorovinių vertybių ugdymo galimybių.

Šiame straipsnyje aptariama Astos Budreikaitės daktaro disertacija „Paauglių dorovinių vertybių raiška ir plėtotė olimpinio ugdymo pagrindu“. Atliktas nuoseklus teorinis ir empirinis tyrimas yra svarus indėlis į Lietuvos edukologijos mokslą. Jame atskleidžiamos paauglių dorovinių vertybių plėtotės galimybių remiantis olimpinio ugdymo vertybėmis ir nuostatomis, turinčiomis ne tik pedagoginę, bet ir socialinę prasmę.

Parengtas paauglių dorovinių vertybių raiškos olimpinio ugdymo pagrindu teorinis-empirinis modelis, apimantis kognityvųjį (išreiškiamą per dorovinių vertybių reikšmingumo pripažinimą ir prasmingumo suvokimą), emocinį (asmenų emocijų, išgyvenamų santykiuose su savimi ir su kitais asmenimis – draugu, kūno kultūros mokytoju, komandos nariais, varžovais, stabilumą), elgesio (mokėjimo analizuoti ir vertinti elgesį konkrečioje sportinės veiklos situacijoje nuoseklumas, gebėjimo taikyti dorovinius sprendimus) lygmenis. Empiriškai patikrintas šio modelio veiksmingumas.

Veiksniai, darantys poveikį paauglių dorovinių vertybių raiškai, tirti trimis aspektais: pagal lytį, amžių (11–13 metų), fizinį aktyvumą (sportuojantys ir nesportuojantys paaugliai). Iš esmės statistiškai reikšmingi skirtumai rodo, kad mergaitės iš instrumentinių vertybių labiausiai vertina atsakingumą, o berniukai – darbštumą; nesportuojantys paaugliai – atsakingumą ir darbštumą, bet mažiausiai svarbiomis vertybėmis laiko lyderiavimą, drąsą ir atkaklumą. Šeštos klasės mokiniai giliau suvokia dorovinių vertybių prasmę negu penktokai. Tai reiškia, kad paauglių dorovinių vertybių prasmės suvokimo gilumui turi įtakos tik amžius. Sportuojantys berniukai dažnai džiaugiasi savo sportiniu gyvenimu, žavisi savo laimėjimais ir pasitiki draugu varžybose, o mergaitės dažnai išgyvena kaltės jausmą dėl savo komandos pralaimėjimo. Vadinasi, berniukai dažniau patiria teigiamas emocijas santykiyje su savimi ir draugu, o

mergaitės dažniau išgyvena neigiamas emocijas. Pažymėtina, kad tik lytis ir fizinis aktyvumas (sportuojantys ir nesportuojantys paaugliai) turėjo statistiškai reikšmingos įtakos emocinių išgyvenimų stabilumui.

Igyvendinant pedagoginio eksperimento programos tikslą ir uždavinius parengtos ir praktiškai išbandytos strategijos: 1) vertybių aiškinimo; 2) vertybių prasmės suvokimo; 3) olimpinių vertybių integravimo į dorovinio ugdymo turinį; 4) dorovinių vertybių integravimo į formaliąją ir neformaliąją fizinio ugdymo veiklą; 5) dorovinių vertybių elgesio raiškos vertinimo ir įsivertinimo. Šių strategijų taikymas padėjo paaugliams pagilinti dorovinių vertybių prasmę, žadino pozityvias emocijas vertinant, įsivertinant ir apmąstant savo ir kitų elgesį, taip pat skatino aktyviai dalyvauti sportinėje ir kitoje veikloje (įvairiuose projektuose, sporto renginiuose) ir elgtis pagal olimpinis idealus ir vertybes. Vadinasi, apėmė visus tyrimo modelio komponentus – kognityvų, emocinių ir elgesio lygmenis.

Raktažodžiai: olimpinis ugdymas, dorovinės vertybės, paaugliai, ugdymas.

Astos Budreikaitės daktaro disertacija „Paauglių dorovinių vertybių raiška ir plėtotė olimpinio ugdymo pagrindu“ (Klaipėda: KU leidykla, 2011) yra bandymas pažvelgti į paauglių sportą per dorovinių vertybių prizmę, atskleisti olimpines vertybes kaip žmogaus dorovinių vertybių ugdymo lobyną, atliepiančią siekius besiformuojančios paauglio asmenybės, bandančios susivokti žmonių santykiuose, ieškančios gyvenimo prasmės. Pasak autorės, vertybių įsisąmoninimas laikomas svarbiausia asmenybės sėkmingo ugdymo prielaida, o mokykla yra svarbi institucija, koncentruojanti dėmesį į mokslo pagrindus, tačiau iki galo nepanaudojanti dorovinių vertybių ugdymo galimybių. Olimpino ugdymo pedagogika iškelia ir į darnią visumą sujungia dorovingo, stipraus kūno, valios ir proto savybes, panaudodama tai darnios asmenybės, vedamos sveiku, dorovingu ir skaidriu gyvenimo keliu, ugdymui. Mūsų laikų olimpizmas skelbia ne tik sporto laimėjimus, olimpinius čempionus, varžybas, bet ir tarptautinio supratimo, draugystės, laisvės, humanistines idėjas, kurios neretai pamiršamos žiaurioje jėgos ir pinigų valdomoje visuomenėje. Įtemptoje sportinėje kovoje žmogus išlieka žmogumi tik tada, kai geba suprasti ir palenkti išlavintas fizines galias garbingai sportinei pergalei. Olimpizmo idėjos skleidžia ir praktinėje veikloje realizuoja garbingos sportinės kovos žavesį, aukština kilnų elgesį sporte ir gyvenime, įprasmina skaidrios sielos įkūnijimą sveikame kūne. Šiuolaikinio olimpizmo koncepcijos autorius Pjeras de Kubertenas (Pierre de Coubertin, 1863–1937) svajoto apie pasaulį be karų, apie pasaulį, kuriame kova vykta tik sporto arenose. Jis gerai suprato, kad jaunų žmonių moralinė jėga gali būti išlavinta sportinėje veikloje per individualią patirtį ir iš ten iškelta į gyvenimą kaip visuminis procesas.

Kilnaus ir garbingo žmogaus ugdymo per sportą problemai reikia mokslinio įprasminimo, tai paskatino Klaipėdos universiteto doktorantę Astą Budreikaitę ryžtis tirti paauglių dorovinių vertybių ugdymą pasitelkiant olimpizmo pamatines vertybes. Jos nuomone, kūno kultūros pamokos, mokyklinis sportas teikia daug impulsų sąžiningo žaidimo įgūdžiams

formuotis, kilniai ir garbingai elgtis nusiteikusiai asmenybei ugdytis. Sportinėje veikloje, grindžiamoje olimpiniais idealais, glūdi didelės dar nepanaudotos vertybių ugdymo, sistemiškai kuriant mokinio vidinį pasaulį, galimybės. Nors amžių praktika patvirtinto Antikos olimpizmo idėjas, kilnaus elgesio ir garbingos sportinės kovos ugdymo svarbą nuo mažumės, tačiau moralinių nuostatų, dorovingo elgesio ugdymas per sportą dar dažnai nėra edukacijos centre, nes nebuvo nuodugnai ištirtas, išanalizuotas ir pateiktos moksliai pagrįstos rekomendacijos mokytojams. Žmogaus ugdymas, grindžiamas olimpizmo filosofija, yra nepaprastos svarbos uždavinys. Apie tai liudija ne tik A. Budreikaitės, bet ir daugelio kitų mokslininkų (Lämmer, 1998; Žukovska, 1998; Dąbrovska, Dąbrovski, 1998; Stonkus, 2000; Puišienė, Smalinskaitė, 2000; Miškinis, 2003; Родиченко, 2005) atlikti tyrimai.

Astos Budreikaitės disertacinio darbo aktualumą didina tai, kad dorovinių vertybių plėtotė realizuojama aukščiausio matmens sportinėje veikloje, įprasminančioje olimpines vertybes ir idealus, kurių plėtra ir gyvybingumas nuo Antikos laikų primena ir mūsų laikais švyti žmogaus amžinųjų vertybių šviesa. Toks požiūris į vaikų edukaciją per sportą prisideda prie sporto lauke egzistuojančių vertybių praktinio įprasminimo, kultūros vertybių perėmimo, atliekančių tam tikrą visuomenės ugdymo vaidmenį ir įsitvirtinančių jaunimo kasdieniame gyvenime. Šiandien Lietuvoje jaučiamas milžiniškas sporto populiarumas, tai gali padėti socializuoti dorovines vertybes, internalizuoti jų esmę ir prasmę, paskatinti asmenybės nuostatų plėtrą, daryti pozityvų poveikį jauno žmogaus elgesiui praktiniu lygmeniu. Sportuojantys paaugliai dažnai džiaugiasi savo sportiniu gyvenimu, žavisi savo laimėjimais, todėl sportinė veikla, grįsta olimpizmo vertybėmis, padeda kurti olimpines kultūros pagrindus, susieti fizinių ir dorovinių vertybių ugdymą į darnią, vieningą sistemą, galinčią duoti didžiulę naudą, nes pedagogams nereikia „moralizuoti“ gvildinant svarbius dorovines elgsenos klausimus.

Pirmame disertacijos skyriuje „Dorovinių vertybių raiškos olimpinio ugdymo pagrindu teoriniai

aspektai“ atskleidžiama vertybių ir dorovinių vertybių sampratų fenomenas, gilinamasi į vertybių sampratų esmę. Daugelio tyrėjų nuomone, dorovinių vertybių samprata apibrėžiama kaip specifiška vertybių sritis, kurią sudaro idėjos, teigiamos charakterio savybės, veiksmai ir poelgiai. Išryškėjo, kad svarbiausios dorovinės vertybės (pagarba, atsakomybė, sąžiningumas, tolerancija, orumas, teisingumas, jautrumas, bendradarbiavimas ir kt.) yra asmeninės vertybės, kurios sąmoningai pasirenkamos tada, kai jos tampa asmenybės vidine savastimi, atlieka motyvacinę funkciją kasdieniame gyvenime. Autorė pastebi, kad olimpizmo terminas dažniausiai įvairių mokslininkų apibrėžiamas ir cituojamas remiantis Olimpino chartija ir suprantamas kaip kūno, valios, proto ir dvasinių savybių visuma, jungianti sportą, kultūrą ir ugdymą. Olimpizmo esmė – darnus žmogaus lavinimas ir orumo saugojimas, dorovinių vertybių laikymosi sporte būtinumas, pagrįstas džiaugsmu, sveika gyvensena ir visuotinių etikos principų gerbimu. Remdamasi Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbų studijomis autorė teigia, kad olimpinis ugdymas apima teorines žinias, motyvacijos, gebėjimų ir įpročių formavimą olimpinio idealų, vertybių šviesoje ir visapusišką asmenybės ugdymą.

Darbe apžvelgti Lietuvoje ir užsienyje atlikti tyrimai patvirtino, kad olimpinis ugdymas turi galimybę daryti teigiamą poveikį mokinių vertybinių nuostatų formavimui(si), ir išryškino mokslinės problemos aktualumą. Paaiškėjo, kad kuo vyresni mokiniai, tuo labiau ryškėja nepritartimas garbingo žaidimo idėjai, tai pagrindžia būtinybę integruoti olimpines vertybes į ugdymo praktiką. Autorės nuomone, dorovinės vertybės yra olimpino ugdymo pamatai, nes lemia jauno žmogaus elgesį, veiklą, atsakomybę, padeda įveikti problemas, grėsmes, kurias gimdo profesionalus sportas. Autorė, remdamasi Martišauskienės mintimis (2004), jog ugdymas be vertybių yra „imitacija, dresūra, kuri gali laiduoti aukštą žinių ir gebėjimų lygį“, teigia, kad sportinėje veikloje ugdant mokinius, ypač paauglius, būtina daug dėmesio skirti dorovinėms vertybėms. Pasak autorės, dorovinės vertybės yra pagrindinė dvasinių vertybių sritis, orientuojanti žmogaus elgesį ir veiksmingai daranti įtaką gyvenimo keliui. Tai ašis, apie kurią sukasi visi dorovinio gyvenimo fenomenai: pažiūros, įsitikinimai, principai, idėjos, idealai ir t. t.

A. Budreikaitė analizuoja olimpinį ugdymą kaip daugiafunkcį fenomeną. Taikydama mokslinės analizės metodą atskleidžia dorovinių vertybių ir olimpino ugdymo sąsajas, nes, pasak autorės, tikroji sporto vertė išlieka tada, kai formuojant asmenybę

įtvirtinamas kultūringo gyvenimo būdas. Siekiant formuoti paauglio elgesį, jo gyvenimą pagal kilniaus elgesio principus, grįstus dorovinėmis vertybėmis, ir apimti tiek fizinį, tiek protinį lavinimą, jos nuomone, labiausiai tinkanti yra integruota olimpinio ugdymo programa.

Antrame disertacijos skyriuje „Paauglių dorovinių vertybių raiškos ir plėtotės olimpino ugdymo pagrindu tyrimo metodologija“ pateikiamos tyrimo metodologinės nuostatos ir loginė seka. Apibrėžusi teorinius tiriamosios problemos pagrindus ir suformulavusi tyrimo tikslus ir uždavinius, autorė sukonstravo dorovinių vertybių olimpinio ugdyme teorinį-empirinį modelį, apimančią kognityvų, emocinį ir elgesio komponentus bei vertinimo kriterijus. Laikytasi požiūrio, kad kognityvų dorovinių vertybių komponentą sudaro dorovinės vertybės, kurių pagrindu vertinama informacija apie raiškos objektą. Kognityvusis dorovinių vertybių komponentas glaudžiai susijęs su emociniu, nes emocijos gali skatinti arba slopinti pažintinės informacijos priėmimą ir daryti įtaką dorovinių vertybių prasmės suvokimui. Tikėtasi, kad dorovinių vertybių svarbumo pripažinimas ir vertybių prasmės išsamus suvokimas gali sąlygoti asmens emocinių išgyvenimų, moralinių sprendimų ir potencialių veiksmų kryptingumą. Emocinis dorovinių vertybių komponentas atsiskleidžia per pažinimo, vertinimo procese patiriamų emocijų reikšmingumą, dorovinių išgyvenimų kryptingumą. Autorė laikėsi požiūrio, kad emocinis komponentas reiškia emocinį objekto vertinimą, teigiamą arba neigiamą asmens emocinę reakciją į jį ir kartu apibūdina jo išgyvenamų emocijų raišką ir stabilumą santykiyje su savimi ir santykiuose su kitais (draugu, mokytoju, komandos nariu, varžovu). Dorovinis elgesys labiausiai parodo elgesio kultūros brandą, nes per elgesį geriausiai atsiskleidžia žmogaus dvasinė branda. Konkretaus elgesio pasirinkimo pagrindas yra konkrečioje sportinėje situacijoje priimamas apsisprendimas vienaip ar kitaip pasielgti.

Autorė parengė kompleksinę dorovinių vertybių tyrimo metodiką. Taikyti šie tyrimo metodai: kognityviuoju lygmeniu naudota modifikuota M. Rokeach (1979) vertybinių orientacijų metodika (M. Lee, M. Cockman, 1995; J. Cruz, 1995, ir kt.) leido nustatyti tiriamųjų esminių dorovinių vertybių sporte svarbumo pripažinimo laipsnį ir vertybių suvokimo lygį; emociniu lygmeniu naudotas darbo autorės emocijų aprašas padėjo nustatyti tiriamųjų emocinių išgyvenimų raišką, emocinių išgyvenimų stabilumą santykiyje su savimi ir santykiuose su kitais (drau-

gu, mokytoju, komanda, varžovu). Pasirinktos svarbiausios teigiamos (pasitikėjimas, džiaugsmas, viltis, žavėjimasis, gailestis) ir svarbiausios neigiamos (pyktis, gėda, baimė, liūdesys, kaltė) emocijos pagal V. Aramavičiūtę (2005) ir D. Verbylaitę (2006); elgesio lygmeniu naudotas asmens savybių testas ir kolizinių situacijų metodas. Mokinių asmens savybėms (charakterio ypatybėms) įvertinti taikytas modifikuotas P. Zambacevičienės (2006) testas, kuriuo išsiaiškinta, kokios mokiniams būdingiausios asmens savybės – dorovinės ar nedorovinės. Atliktas pusiau standartizuotas interviu su mokiniais. Remdamasi M. Lee ir M. Cockman (1995) metodika, darbo autorė parengė atvirą klausimyną mokiniams. Taip pat buvo pateiktos trys kolizinės situacijos, susijusios su sportine veikla, ir jų prašoma pasakyti: ką galima daryti šioje situacijoje (A), ką dauguma paprastai daro tokioje situacijoje (B), ką jie asmeniškai darytų (C). Įsivaizduojamų kolizinių situacijų metodas padėjo įvertinti tiriamųjų socialinės sąmonės lygį ar net prognozuoti jų realų elgesį ir gauti diagnostinę informaciją apie tiriamųjų elgseną įvairiose situacijose. Šis situacijos metodas leido išsiaiškinti, ar tiriamieji, sprenddami moralines dilemas sportinėje veikloje, geba priimti dorovinius sprendimus. Suprantant, kad tiriamųjų dorovinių vertybių formavimuisi įtakos gali turėti įvairūs veiksniai, šiame darbe pasirinkti trys ypatumai: lytis, klasė ir fizinis aktyvumas. Pirmą grupę sudarė sportuojantys mokiniai, kurie lankė kūno kultūros pamokas ir užsiėmė neformaliojo fizinio ugdymo (NFU) veikla mokykloje arba kitose ugdymo institucijose, o antrą grupę – nesportuojantys paaugliai, lankantys tik kūno kultūros pamokas. Darbe taikyti statistinės analizės metodai: aprašomosios statistikos procentiniai dažniai; tikrinant skirtumus ir sąsajas tarp atskirų kintamųjų – Chi kvadrato (χ^2) kriterijus; nustatant statistiškai reikšmingus ryšius tarp kintamųjų ir šių ryšių stiprumą – Pearsono tiesinės koreliacijos tarp atskirų kintamųjų koeficientas (r); tikrinant hipotezę esant daugiau nei dviem nepriklausomiems kintamiesiems – Studento t kriterijus; tikrinant hipotezes esant priklausomiems kintamiesiems – interferencinės statistikos vienfaktorinės dispersinės analizės metodas (ANOVA), F statistikos įvertis; siekiant išsiaiškinti svarbiausius dorovinių vertybių sporte susiformavimo požymius – faktoriinė analizė. Tyrimo duomenys apdoroti SPSS (*Statistical Package for the Social Science*) programinės įrangos 12.0 versija.

Trečioje disertacijos dalyje „Paauglių vertybių raiškos tyrimo rezultatai“ buvo atlikta paauglių dorovinių vertybių raiškos ir plėtotės pokyčių analizė.

Nustatyti statistiškai reikšmingi teigiami eksperimentinės grupės paauglių dorovinių vertybių sporte svarbumo pripažinimo ir esmės suvokimo pokyčiai kognityviuoju lygmeniu. Ryškiausi dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo pokyčiai nustatyti vertinant savigarbą (18,3 % pokytis, $p = 0,004$, $t = 2,936$) ir pagarbą (16,4 % pokytis, $p = 0,016$, $t = 2,455$), kiek mažiau – paklusnumą (11,7 % pokytis, $p = 0,012$, $t = 2,564$) bei atsakomybę (10,1 % pokytis, $p = 0,040$, $t = 2,074$) ir mažiausiai – teisingumą (4,7 % pokytis, $p = 0,002$, $t = 3,141$).

Analizuojant paauglių emocinių išgyvenimų stabilumo pokyčius nustatyta, kad eksperimentinėje programoje dalyvavę mokiniai dažniau pasitikėjo draugo sėkme nei kontrolinės grupės mokiniai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad eksperimento metu taikyta dorovinių vertybių plėtotės olimpinio ugdymo pagrindu programa padėjo atsiskleisti mokinių teigiamiems emociniams išgyvenimams santykiyje su draugu. Nustatyta, kad po pedagoginio eksperimento nelabai dažnai (20,0 % pokytis) ir retai (6,7 % pokytis) besidžiaugiančių savo komandos pergale paauglių sumažėjo. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad eksperimentinės grupės mokinių džiaugsmo emocijų santykiuose su komandos nariais padažnėjo (26,6 %). Tačiau santykiuose su varžovu reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta. Tai galėtų paskatinti kūno kultūros mokytojus suprasti, kad aktualu puoselėti teigiamus mokinių emocinius išgyvenimus, susijusius su varžovu, galinčius palengvinti dorovinių vertybių prasmės atradimus ir išgyvenimus.

Išanalizavus eksperimentinės grupės paauglių dorovinių vertybių esmės suvokimo kaitą nustatyti statistiškai reikšmingi pokyčiai: išsamus dorovinių vertybių sporte esmės suvokimas išaugo net 20,0 %, o labai išsamus – 8,3 %. Autorės nuomone, šiems eksperimentinės grupės (6 klasės) mokinių pokyčiams įtakos galėjo turėti pedagoginio eksperimento metu taikyta olimpinio ugdymo programa, leidusi giliau suvokti dorovinių vertybių esmę.

Autorė daro išvadą, kad paauglių dorovinių vertybių suvokimo gilumas, teigiamų emocijų stabilumas, dorovinių sprendimų priėmimas priklauso nuo vertybių internalizacijos ir nuo jų įprasminimo savo elgsyje.

Ketvirtoje disertacijos dalyje „Paauglių dorovinių vertybių plėtotės galimybės olimpinio ugdymo pagrindu“ analizuojama paauglių dorovinių vertybių prasmės gilinimas ir dorovinių vertybių plėtotės problemos. Nustatyta, kad mergaitės iš instrumentinių vertybių labiausiai vertina atsakingumą, o berniukai – darbštumą, mažiausiai svarbiomis

laiko lyderiavimą, drąsą ir atkaklumą. Šeštos klasės mokiniai giliau suvokia dorovinių vertybių prasmę negu penktokai. Berniukai dažniau patiria teigiamas emocijas santykiyje su savimi ir draugu, o mergaitės dažniau išgyvena neigiamas emocijas. Pažymėtina, kad tik lytis ir fizinis aktyvumas (sportuojantys ir nesportuojantys paaugliai) turėjo statistiškai reikšmingos įtakos emocijų išgyvenimų stabilumui. Nustatyta, kad paaugliai, vertindami kolizines situacijas sporte, dažnai nelinkę priimti dorovinių sprendimų, o moralinių dilemų sportinėje veikloje nesugeba spręsti nuosekliai. Dorovinių sprendimų priėmimas dažniausiai lieka žinojimo, bet ne įprasminimo lygmenyje.

Remdamasi vertybine pedagogikos teorija autorė pedagoginio eksperimento metu taikė įvairias šiuolaikines ugdymo strategijas: 1) vertybių aiškinimo; 2) vertybių prasmės suvokimo; 3) olimpinė vertybių integravimo į dorovinio ugdymo turinį; 4) dorovinių vertybių integravimo į formalią ir neformalią fizinio ugdymo veiklą; 5) dorovinių vertybių elgesio raiškos vertinimo ir įsivertinimo. Parengtos ir išbandytos formaliojo ir neformaliojo ugdymo strategijos parodė, kad tai skatina paauglių dorovinių vertybių plėtotę. Ugdytiniai – eksperimento dalyviai nepatyrė didelių sunkumų, suvokė naują mokymosi medžiagą ir sugebėjo atlikti įvairias užduotis bei aktyviai dalyvauti eksperimentinės programos darbe.

Disertacijoje pateikta paauglių dorovinių vertybių raiška ir jų plėtotė, pasitelkiant olimpinio ugdymo idėjas ir vertybes, padeda gilinti ir įtvirtinti garbingo ir kilnaus elgesio, sąžiningo žaidimo, pagarbos varžovui ir žaidimo taisyklėms, kitus moralės principus, kas neabejotinai prisideda prie jaunimo ugdymo. Olimpizmo vertybinės nuostatos, kai sportinėje veikloje nuo mažumės ugdomi gerieji pradai, kilninama žmogaus dvasia, skatinami doroviniai sprendimai, yra gyvybinga versmė, iš kurios fizinių ir dvasinių jėgų sėmėsi ir semiasi daugelis kartų.

Taigi, edukacija per sportą, ypač dorovinių vertybių ugdymas, yra galingas įrankis pedagogo rankose, todėl jų įprasminimas vaikų ir jaunimo ugdymo realybėje yra ypatingos svarbos uždavinys. Pasakytume, jog nemieganti sąžinė yra būtina kūno kultūros mokytojams, kad sporto erdvėje egzistuojančios vertybės prisidėtų prie augančios naujos kartos gerųjų pradų raiškos, asmenybės dorovinių vertybių sklaidos. Ši studija turėtų paskatinti skleisti būsimųjų kūno kultūros mokytojų pedagoginio mąstymo horizontams, padėti jiems sėkmingai panaudoti visą sportinėje veikloje glūdintį ugdomąjį potencialą vaikų asmenybės ugdymui, kitomis aki-

mis žvelgti į tikslingai perduodamas vertybes platesniame kontekste. A. Budreikaitės atliktas paauglių dorovinių vertybių raiškos olimpinio ugdymo pagrindu tyrimas leis mokytojams lengviau suvokti mokinių dorovinių vertybių plėtotės galimybes, paskatins olimpinį švietimą plačiau taikyti paauglių ugdymui, adekvačiai nustatyti dorovinių vertybių raiškos būklę ir ypatumus kognityvuoju, emociju, elgesio lygmenimis, parinkti veiksmingas ugdymo strategijas.

Užbaigti norime prof. habil. dr. Povilo Karoblio žodžiais, kuriuos jis pasakė disertacijos gynimo metu: „Gražią ir talentingą Lietuvos moksleivio asmenybę ugdyti turi padėti Olimpino švietimo programa, aktyviai diegti vaikams, jaunimui humanistinius olimpinius idealus, ugdyti dorovines vertybes. Šių vertybių šerdis – žinių ir kilnaus elgesio turinys, padedantis jaunam žmogui sukurti olimpines kultūros pagrindus, kurie sietini su šiuolaikinio gyvenimo realijomis. Ją kurti ir tobulinti turime visi kartu. Kiekvienam moksleiviui reikia daugiau olimpines šviesos, apimančios ne tik protą ir intelektą, bet ir kūną. Ypač svarbu kūno kultūros mokytojo kūrybiniai dorovės veiksmai – visų vertybių matas.“

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
2. Coubertin, P. de (2000). *Olympism. Selected Writings*. Lausanne: IOC.
3. Cruz, J., Baixados, M., Valiente, L., Capdevila, L. (1995). Prevalent values in young Spanish soccer players. *International Review of the Sociology of Sport*, 30(3/4), 353–368.
4. Dąbrovska, A., Dąbrovski, A. (1998). Studentai apie olimpizmo vertybes XXI amžiaus perspektyvoje. *Sporto mokslas*, 4(13), 16–19.
5. Lämmer, M. (1998). Die Fair-Play - Initiative des deutschen Sports. Ziele, Strukturen, Perspektiven. *Fair Play und der Kampf gegen Gewalt im Sport*. Hamburg.
6. Lee, M., Cockman, M. (1995). Values in children's sport: Spontaneously expressed values among young athletes. *International Review of the Sociology of Sport*, 30(3/4), 337–348.
7. Martišauskienė, E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
8. Miškinis, K. (2003). Mokinių olimpinis švietimas ir kultūra. Iš: *Olimpinis švietimas ir kultūra* (pp. 31–37). Vilnius.
9. Puišienė, E., Smalinskaitė, I. (2000). Mokinių žinios apie Fair Play – motyvas elgesio kultūrai formuoti. *Sporto mokslas*, 4(22), 25–31.
10. Rokeach, M. (1979). *Understanding Human Values: Individual and Societal*. New York, Free Press.
11. Stonkus, S. (2000). *Olimpinis sportas. Olimpijos ir olimpinės žaidynės*. Kaunas: Šviesa.

12. Verbylaitė, D. (2006). *Dvasingumas ir jo ugdymo galimybės universitete*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
13. Zambacevičienė, P. (2006). *Vaiko psichologinis pažinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

14. Žukowska, Z., Żukowski, R. (1998). Universaliosios olimpinio ugdymo vertybės alternatyvaus ugdymo programose. *Sporto mokslas*, 4(13), 13–16.
15. Родиченко, В. С. (2005). *Олимпийское образование в новой России*. Москва.

ABOUT THE DISSERTATION “THE EXPRESSION AND DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS’ MORAL VALUES ON THE BASIS OF THE OLYMPIC EDUCATION” BY ASTA BUDREIKAITĖ

*Assoc. Prof. Dr. Neringa Strazdienė, Prof. Dr. Habil. Eugenija Adaškevičienė
Klaipėda University*

SUMMARY

The realization of values is considered to be the most important supposition of successful personality development. The school becomes an important institution, concentrating on the fundamentals of science, but not taking the opportunity of developing moral values.

The article analyzes the dissertation “The expression and development of adolescents’ moral values on the basis of the Olympic education” of Asta Budreikaitė. The novelty of this scientific work lies in the fact that comprehensive theoretical and empirical research has been performed and it is considered to be a contribution to Lithuanian science of education. The research revealed the possibilities of adolescents’ moral value development based on values and notions of Olympic education, which have not only pedagogical but also a social meaning.

A theoretical-empirical model of adolescents’ moral value development based on Olympic education has been developed, that includes these levels: *cognitive* (expressed through the acknowledgment of the importance of moral values and perception of their significance); *emotional* (stability when experiencing personal emotions in relationship with oneself and other individuals (friends, PE teacher, members of the team, the competitors)); *behavioural* (the consecutive ability to analyze and assess the behaviour in a certain sporting situation, the potency to apply moral decisions). The effectiveness of this model has been examined empirically.

Factors influencing the expression of adolescents’ moral values have been examined in three aspects: according to *gender*, *age* (pupils of 5th and 6th forms) and *physical activity* (pupils participating and not participating in sporting activities). Essential statistically significant differences reveal that the girls *value* responsibility most out of instrumental values while the boys prefer diligence, adolescents not participating

in sporting activities – responsibility and diligence. Yet leadership, courage and persistency are considered to be *the least important values*. The *perception* of moral values of the 6th graders is *deeper* than that of 5th graders. It signifies that the depth of adolescents’ perception of significance of moral values is only influenced on the aspect of age. Boys participating in sports *often feel joy* towards their sporting life and *admire* their own achievements and *trust* their friend in competition, while the girls *often experience* the sense of *guilt* after their team has lost. Thus boys experience positive emotions in connection with oneself and a friend more often, and girls experience the negative ones more often. It should be noticed that only *the gender* and *the physical activity* (adolescents participating and not participating in sports) had statistically significant influence on the stability of emotional experiences.

In order to achieve the objectives and aims of pedagogical experiment programme, these strategies have been developed and empirically tested: (1) *of the explanation of values*; (2) *of the perception of the meaning of values*; (3) *of the integration of Olympic values to the content of moral education*; (4) *of the integration of moral values to the formal and non-formal physical education activity*; (5) *of the evaluation and self-evaluation of moral values’ behaviour expression*. The application of these strategies has helped the adolescents to deepen the meaning of moral values, evoked positive emotions when evaluating, self-evaluating and reflecting on the behaviour of oneself and others. It also has encouraged them to participate in sporting and other activities (projects, sporting events), while seeking to behave according to the Olympic ideals and values. Consequently, it has covered all the components (cognitive, emotional and behavioural levels) of the research model.

Keywords: Olympic education, moral values, development, adolescents’.